

TEKNILLISEN KORKEAKOULUN KIRJASTON
KOKOELMAPOLITIIKKA

TEKNILLISEN KORKEAKOULUN KIRJASTON KOKOELMAPOLITIikka

1 Johdanto

1.1 Tausta ja tarkoitus

1.2 Kokoelmien kehittämisen tavoitteet

1.3 Vastuu kokoelmapolitiikasta

2 TKK:n ja kirjaston tehtävät

2.1 TKK:n tehtävät

2.2 Kirjaston tehtävät

2.3 Asiakkaat

3 Kokoelmat

3.1 Kokoelmien historia

3.2 Nykyiset kokoelmat

3.3 Aineistojen käyttöön anto

3.4 Kokoelmien arviointi

4 Kokoelmapoliittiset linjaukset

4.1 Kokoelmien kehittämisen yleisperiaatteet

4.2 Aineistojen valinta ja hankinta

4.3 Maksuttoman aineiston liittäminen kokoelmiin

4.4 Lahjoitukset

4.5 Arkistot

4.6 Kokoelmien huolto

5 Kokoelmapolitiikan ylläpito

TEKNILLISEN KORKEAKOULUN KIRJASTON KOKOELMAPOLITIikka

1 Johdanto

1.1 Tausta ja tarkoitus

Kokoelmapolitiikka kuvaa Teknillisen korkeakoulun kirjaston kokoelmat, kertoo mihin niiden muodostaminen perustuu ja mihin suuntaan niitä halutaan kehittää. Siinä määritellään, ketkä ovat vastuussa kokoelmien kehittämisestä ja mitkä ovat kehittämiselle asetetut ensisijaiset tavoitteet. Kokoelmapolitiikka on suunnitteludokumentti, joka ohjaa kirjaston työtä. Se myös antaa tietoa kirjaston toiminnasta asiakkaille, kehysorganisaatiolle ja yhteistyökirjastoille.

Kirjallisten periaatteiden avulla voidaan arkipäivän kokoelmatyössä valintoja perustellusti tehdä ja priorisoida. Kokoelmat kehittyvät yksittäisistä työntekijöistä ja hankintaehdotusten tekijöiden aktiivisuudesta riippumatta johdonmukaisesti halutulla tavalla ja kokoelmatyön jatkuvuus voidaan turvata. Kehysorganisaatiolle voidaan viestittää selkeästi kirjaston kokoelmatyön tavoitteista.

1.2 Kokoelmien kehittämisen tavoitteet

Kirjasto huolehtii jatkossakin siitä, että Teknillisen korkeakoulun tutkijoilla, opettajilla ja opiskelijoilla on käytettävissään tarvitsemansa tietoaaineisto joko paikallisesti tai tietoverkkojen välityksellä ajanmukaisesta monipuolisesta kokoelmasta tai aineistonvälityspalvelujen kautta. Kirjasto tyydyttää myös valtakunnallisesti tekniikan alan kirjasto- ja tietopalvelutarpeita.

Kokoelmia kehitetään jatkuvasti seuraten julkaisutoiminnan, asiakaskunnan tarpeiden sekä yliopiston koulutus- ja tutkimusalojen muutoksia. Kirjaston tehtävänä on kokoelmien systemaattinen kartuttaminen, arviointi, karsiminen, fyysisen kunnan ylläpitäminen, saatavuuden helpottaminen, käytön edistäminen ja yhteistyö. Lisäksi kirjasto hallinnoi sopimuksia, käyttöoikeuksia ja uusien aineistotyyppien käyttöön antoa erilaisten liittymien kautta sekä huolehtii arkistoinnista.

Kokoelmatyön tavoitteena on myös, että niin painettu kuin elektroninen kokoelma on johdonmukaisesti järjestetty ja hyvin hallittavissa.

1.3 Vastuu kokoelmapolitiikasta

Kirjasto vastaa siitä, että kokoelmia kehitetään tasapuolisesti ja tarkoitustaan vastaavasti turvaten kokoelmatyön jatkuvuus ja laatu. Kokoelmapolitiikasta ja sen toteuttamisesta ovat lopullisessa vastuussa ylikirjastonhoitaja ja kirjaston johtoryhmä. Kokoelmien kehittämisestä vastaava toimistopäällikkö johtaa käytännön työtä. Painettujen ja elektronisten kokoelmien kartuttamiseen, kehittämiseen ja ylläpitoon osallistuvat kirjaston eri toimistojen työntekijät sovitun työnjaon mukaisesti.

2 TKK:n ja kirjaston tehtävät

2.1 TKK:n tehtävät

Teknisen korkeakoulun perustehtävä on harjoittaa tieteellistä tutkimusta, antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta sekä edistää tieteellistä ja taiteellista sivistystä. TKK on Suomen suurin,

vanhin ja monipuolisin tekniikan alan yliopisto. Teknilliseen korkeakouluun kuuluu neljä tiedekuntaa, 25 laitosta ja yhdeksän erillislaitosta. Perus- ja jatko-opiskelijoita on yhteensä noin 15 000. Henkilökuntaa on yli 3 000.

Visionsa mukaan Teknillinen korkeakoulu on kansainvälisesti arvostettu ja vetovoimainen tekniikan yliopisto, joka tunnetaan tutkimuksen ja opetuksen huipputuloksista, uudistumiskyvystä ja yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta. Teknillinen korkeakoulu toimii alansa edelläkävijänä yhteistyössä huippuyliopistojen ja innovatiivisten yritysten kanssa. Opiskelijat, tutkijat ja opettajat valitaan eri maiden parhaimmistosta.

2.2 Kirjaston tehtävät

Tulossopimuksensa mukaisesti Teknillisen korkeakoulun kirjasto huolehtii siitä, että korkeakoulun tutkijoilla, opettajilla ja opiskelijoilla on käytettävissään laadullisesti arvioitu, ajantasainen ja tarpeisiin sopiva tietoaaineisto sekä osaltaan myös siitä, että käyttäjillä on taidot käyttää sitä. Kirjasto vastaa elektronisesta kampuskirjastosta, tuottaa tietokantoja (mm. TKK:n tutkimus- ja julkaisurekisterit) sekä kehittää toimintaansa korkeakoulua hyödyttävillä hankkeilla.

Kirjasto vastaa digitalisoitumisen mukanaan tuomiin haasteisiin tukemalla TKK:n yksiköitä elektronisessa julkaisemisessa, julkaisujen käyttöön annossa ja arkistoinnissa, elektronisten opetusaineistojen käyttöön annossa ja säilyttämisessä, tietoaaineistojen tehokkaassa hyödyntämisessä sekä tieteellisen tiedonvaihdon edistämässä.

Tietoaaineiston käyttöön antoon liittyviä tehtäviä ovat aineiston hankinta ja lisensointi, luettelointi, sisällönkuvailu ja muu metadatan käsittely, aineistoa koskevien hallinta- ja hakujärjestelmien sekä tilojen ylläpito.

Kirjaston visio on olla tutkijan työväline ja opiskelijan opiskeluympäristö sekä uuden oppimiskulttuurin edistäjä. Kirjasto takaa kansainvälisesti vertailukelpoisen tietoaaineiston saatavuuden ja käytettävyyden sekä tarvittavan arkistoinnin. Teknistieteellinen tieto tarjotaan saumattomasti verkossa, asiakkaan työasemalle. Osana Teknillistä korkeakoulua kirjasto on korkeakoulun muutoksessa mukana kohti innovaatioyliopistoa.

2.3 Asiakkaat

Kirjasto palvelee Teknillistä korkeakoulua sekä kaikkia niitä, jotka tarvitsevat tietoa tekniikasta tai sen lähialueilta.

Kirjaston asiakaskunta koostuu ennen kaikkea TKK:n opiskelijoista, tutkijoista ja muusta henkilökunnasta mutta myös ulkopuolisista asiakkaista. Opiskelijat, opettajat ja tutkijat tarvitsevat kirjaston tarjoamia tietoaaineistoja ja palveluja tehokkaan opiskelun ja opetuksen sekä tutkimustoiminnan toteuttamiseen.

Kirjaston tilojen käyttäjistä suurin osa on TKK:n opiskelijoita kuten lainaajistakin. Kirjaston tarjoamat elektroniset aineistot ovat sekä tutkijoiden ja muun henkilökunnan että opiskelijoiden aktiivisessa käytössä. Ulkopuolisia asiakkaita ovat sekä kirjastossa asioivat yksityishenkilöt että kaukopalvelun ja informaatiopalvelun kirjasto- ja tietopalveluasiakkaat julkishallinnon ja elinkeinoelämän piiristä.

3 Kokoelmat

3.1 Kokoelmien historia

Kirjaston historia alkaa Teknillisen reaalikoulun perustamisesta vuodesta 1849. Siitä lähtien kokoelmia on kartutettu ja ylläpidetty.

Toisessa maailmansodassa vuoden 1944 pommituksessa kirjaston kokoelmat, noin 47 000 nidettä, tuhoutuivat lähes täysin. Sodan jälkeen kaikki oli aloitettava alusta. Pula-ajan taloudessa määrärahat eivät olleet suuria ja siksi kokoelmia kartutettiin ennen kaikkea lahjoituksin. Näitä saatiin kotimaasta, mutta myös ulkomailta, lähinnä Ruotsista ja Yhdysvalloista. Syksyllä 1948 kokoelmat käsittivät jo 32 000 nidettä. Kaikki kirjaston alaan kuuluvat teokset otettiin kiitollisuudella vastaan ja kokoelmista puuttuvat tasokriteerit täyttävät teokset liitettiin kokoelmiin.

Vuonna 1970 kirjasto muutti Otaniemeen Alvar Aallon suunnittelemaan uudisrakennukseen. Ajanmukaiset asiakas- ja henkilökuntatilat sekä riittävät avovarastot toivat kirjaston uudelle aikakaudelle. Uudet tilat tarjosivat mahdollisuuden myös varastoissa olleiden aineistojen esillepanoon. Vuonna 1970 kokoelmat käsittivät noin 220 000 nidettä.

Vuonna 1972 kirjastosta tuli tekniikan alan keskuskirjasto. Kokoelmia kartutettiin aktiivisesti. Kirjasto pyrki hankkimaan ja säilyttämään tekniikan alan aineistoa mahdollisimman kattavasti. Julkaisujen vaihtotoiminta oli vilkasta. Ennen Kuopion Varastokirjaston perustamista vuonna 1989 TKK:n kirjasto toimi käytännössä tekniikan ja luonnontieteiden varastokirjastona.

Myös osasto- ja laitoskirjastojen määrä ja niiden kokoelmat kasvoivat vähitellen. 1980-luvun puolivälissä TKK:n kirjastojen kokoelmista noin 3/4 oli pääkirjastossa ja 1/4 erilliskirjastoissa. Pääkirjasto on panostanut erityisesti aikakauslehtien ja muiden sarjajulkaisujen hankintaan. Erilliskirjastot hankkivat paljon oman erikoisalansa monografioita mutta myös aikakauslehtiä. Erilliskirjastoissa tehtyjen tilaratkaisujen ja muiden muutosten yhteydessä niistä on viime vuosina toimitettu paljon aineistoa pääkirjastoon.

Aikakauslehtien hintojen nousu, valuuttakurssien muutokset ja määrärahaliekkaukset ovat useaan kertaan pakottaneet kirjaston karsimaan aikakauslehtihankintojaan. Tästä syystä lehtikokoelmassa on aukkoja erityisesti 1980- ja 1990-luvuilla.

3.2 Nykyiset kokoelmat

Vuosituhanneen vaihteessa tapahtui siirtyminen painetusta aineistosta elektroniseen erityisesti aikakauslehtien ja viitetietojulkaisujen kohdalla. Kirjasto pystyy nyt tarjoamaan asiakkailleen suuremman määrän ajankohtaisia tieteellisiä aikakauslehtiä kuin koskaan aikaisemmin. Myös tekniikan alan hakuteoksia ja kirjoja on saatavana elektronisessa muodossa.

Painetut kokoelmat sisältävät julkaisuja tekniikan ja sen lähitieteiden alueilta. Lainattavasta kokoelmasta löytyvät mm. kurssikirjat, alan perusteokset, raporttisarjat ja konferenssijulkaisut. Käsikirjastossa on erilaisia hakuteoksia kuten hakemistoja, erikoissanakirjoja, tekniikan alan tietosanakirjoja ja standardeja. Teknillisen korkeakoulun julkaisujen arkistokappaleet kuuluvat kokoelmiin.

Kirjaston monografiakokoelma on noin 230 000 niteen suuruinen. Painettuja sarjoja tulee edelleen noin 1 300, joista noin 350 on ostettuja aikakauslehtiä. Päättyneet lehti- ja sarjajulkaisut mukaan

lukien sarjanimekkeitä on noin 13 000. Painettua aineistoa on kaikkiaan noin 25 hyllykilometriä. Elektroninen kokoelma kattaa noin 20 500 verkossa olevaa kokotekstilehteä, 185 tietokantaa, kymmeniätuhansia e-kirjoja sekä TKK:n elektroniset väitöskirjat. Elektroniset lehdet on pääosin tilattu siten, että ne ovat saatavissa vuodesta 1995 alkaen.

Kirjaston kokoelmat on sijoitettu neljään kerrokseen, joista kolme ylintä on avoinna asiakkaille. Kirjat ja hakuteokset on luokiteltu aiheenmukaisesti, lehdet ovat aakkosjärjestyksessä. Lisäksi kirjastolla on arkisto. Avokokoelmista löytyvät hakuteokset (Ref), uusimmat lainattavat kirjat (B-kirjat), sarjat eli lehdet (Sar) ja sarjajulkaisut (Sak). Suljetussa varastossa ovat mm. vanhemmat kirjat (Kel-kirjat) sekä vanhimmat lehdet ja sarjajulkaisut.

3.3 Aineistojen käyttöön anto

Kirjasto on avoin kaikille tiedon tarvitsijoille. Lainausoikeuden (<http://lib.tkk.fi/Neuvonta/Oppaat/lainausehdot.html>) ja kirjastokortin saa esittämällä henkilöllisyystodistuksen. Pääosa kirjoista ja raporttisarjoista on lainattavissa kotiin. Kirjasto lähettää myös kaukolainoja kokoelmistaan.

Seuraavia julkaisuja ei lainata:

- kurssikirjojen lukusalikappaleet (vain yö- ja viikonloppulainaan)
- hakuteokset
- aikakauslehdet
- tiivistelmä- ja viitetietojulkaisut

Nelli-tiedonhakuportaali tarjoaa pääsyn TKK:lla käytettävissä oleviin elektronisiin lehtiin, kirjoihin, tietokantoihin, hakuteoksiin ja kirjastoluetteloihin. Nelli-portaalissa tietoa voi hakea useasta tietokannasta samanaikaisesti. Sen kautta on käytettävissä myös vapaasti verkossa saatavilla olevia aineistoja, mutta suurin osa on maksullisia ja niiden käyttö on rajattu korkeakoulun kampusalueelle. Ulkopuolisten asiakkaiden on kuitenkin mahdollista käyttää kirjaston hankkimia elektronisia aineistoja kirjaston tiloissa. Kirjaston näyttöluettelo TEEMU on verkossa vapaasti käytettävissä 24 tuntia vuorokaudessa.

3.4 Kokoelmien arviointi

Kokoelmien määrällisellä ja laadullisella arvioinnilla pyritään varmistamaan, että kokoelmat vastaavat tarkoitustaan ja asiakkaiden tarpeita, ovat ajankohtaisia ja helposti käytettävissä. Arvioinnilla voidaan kartoittaa kokoelmien vahvuuksia ja heikkouksia valintojen tarkentamiseksi. Kokoelmien arviointi on myös jatkuvaa vertailua siihen, mitä kirjastossa voisi tai pitäisi olla. Kirjaston kokoelmien sisällöllistä arviointia tehdään mm. kansallisen kokoelmakartta-hankkeen yhteydessä.

Perustan kokoelmien arvioinnille antavat vuosittain Tieteellisten kirjastojen yhteistilastoon kerättävät kokoelmien suuruutta ja käyttöä koskevat perustilastot sekä FinELibiltä (Kansallinen elektroninen kirjasto) ja elektronisten aineistojen tuottajilta saadut elektronista aineistoa koskevat tilastot. Lainattavaa kokoelmaa arvioidaan kirjastojärjestelmästä saatavien lainaustietojen perusteella säännöllisin väliajoin.

Oleellinen arvioinnin apuväline ovat käyttäjien, tutkijoiden ja muun henkilökunnan tekemät hankintaehdotukset. Niiden pohjalta saadaan arvokasta tietoa kokoelmien aukkokohtaisista ja uusista tieteenaloista. Kausijulkaisukokoelman uudistaminen tehdään pääosin näiden hankintaehdotusten

pohjalta. Myös käyttäjäkyselyissä selvitetään asiakkaiden tyytyväisyyttä sekä painettuihin että elektronisiin kokoelmiin.

Kokoelmissa on tunnistettu seuraavia vahvuuksia:

- Aihealueista vahvimpia ovat kemia, fysiikka ja energia-ala.
- Kotimaista tieteellistä tekniikan alan kirjallisuutta on kartutettu säännöllisesti.
- Painettuja aikakauslehtiä perusluonnontieteiden alalta on pitkinä aikasarjoina.
- Painettuja tekniikan ja lähialojen lehtiä on laaja kokoelma vuosituhannen vaihteeseen saakka.
- Monipuoliset elektronisten lehtien kokoelmat (lehtipaketit) korkeakoulun opetus- ja tutkimusaloilta sekä lähialoilta tarjoavat käyttäjille hyvän peruskokoelman ajankohtaista kirjallisuutta.
- Kurssikirjat hankitaan kattavasti.
- Lainattavia alan uusia kirjoja ja vanhempia perusteoksia sekä painettuja hakuteoksia on varsin hyvin saatavilla.
- Käsikirjastossa on SFS-standardien kokoelma.
- Kampuslisenssein on tarjolla runsaasti tietokantoja, hakuteoksia ja sanakirjoja elektronisessa muodossa
- TKK:n omat julkaisut on arkistoitu kirjastoon.

Myös heikkouksia on kartoitettu ja todettu seuraavat puutteet:

- Kokoelmissa on paljon karsittavaa: epätieteellistä aineistoa, lyhyitä aikasarjoja, monenkirjavuutta ja julkaisuja kielillä, joita ei enää juuri kysytä.
- Kaikkia TKK:n julkaisuja ei ole onnistuttu jäljittämään ja hankkimaan kirjaston kokoelmiin.
- Pääkirjaston kokoelmissa on rajoitetusti arkkitehtuurin ja yhdyskuntasuunnittelun tietoaaineistoja.
- Kirjastosta puuttuu vanhoja ennen maailmansotia julkaistuja tekniikan alan kirjoja, koska sodassa tuhoutunutta aineistoa ei ole voitu systemaattisesti korvata vaan aukkoja on paikattu saaduilla lahjotuksilla. Myös vanhaa arkistoaineistoa kuten esimerkiksi TKK:n ja kirjaston luetteloita puuttuu.
- Lehtikokoelman pahimmat puutteet ovat 1980- ja 1990-lukujen lehdissä kuten jo kokoelmien historian yhteydessä mainittiin. Tuolloin jouduttiin lakkauttamaan lehtitilauksia rajusti ja lehtien vuosikertoihin jäi aukkoja ennen kuin elektronisten lehtien hankinnan avulla lehtikokoelmaa voitiin taas laajentaa.

4 Kokoelmapoliittiset linjaukset

4.1 Kokoelmien kehittämisen yleisperiaatteet

Kirjasto vastaa asiakkaiden tiedontarpeisiin paikallisoin kokoelmin ja tarjoamalla pääsyn elektronisiin kokoelmiin korkeakoulun alueella ja kehysorganisaatiolle myös etäkäyttönä. Hankinnan painopiste on elektronisissa aineistoissa. Kaukopalvelulla pystytään nopeasti

täydentämään kokoelman puutteita ja välittämään aineistoa, jonka kysyntä ei ole suurta ja joka ei kuulu hankittavien joukkoon.

Kokoelmia kartutetaan ja ylläpidetään systemaattisesti taloudellisten voimavarojen puitteissa. Aineiston kokonaiskustannukset koostuvat hankintahinnan lisäksi käyttöön anto- ja ylläpitokustannuksista, jotka vaihtelevat aineistotyypeittäin ja mikä otetaan aineiston valinnassa huomioon. Kirjasto hankkii kokoelmiinsa tekniikan alan tieteellisiä julkaisuja korkeakoulun tutkimus- ja opetusaloilta. Luonnontieteistä valitaan tekniikkaa tukevaa kirjallisuutta. TKK:n rakenteellinen kehittäminen ja uudet opetuskokonaisuudet vaikuttavat aineistohankintojen painotuksiin.

Lehdet tilataan ensisijaisesti elektronisina. Elektronisten kirjojen kokoelmaa kartutetaan vähitellen. Jos kurssikirja on saatavana elektronisena, se pyritään ottamaan kokoelmaan painettujen kappaleiden lisäksi. Elektroniset aineistot hankitaan yleensä kampuslisenssillä ja vain poikkeustapauksessa rajoitetummin esimerkiksi vain pääkirjastoon, yksittäisille IP-osoitteille TKK:n alueella tai siten, että käyttö vaatii tunnuksen ja salasanan.

Kirjastoon hankitaan kaikki korkeakoulun kurssikirjat, kotimaiset tieteelliset tekniikan alan lehdet, kattavasti keskeisiä lehtiä TKK:n tutkimus- ja opetusaloilta ja kotimaisia teknis-tieteellisiä kirjoja. Alan perushakuteokset pidetään ajan tasalla. Ostoissa painotetaan ajankohtaisuutta.

Kirjastossa säilytetään keskeiset tekniikan alan julkaisut eri ajoilta sekä julkaisut, joille on jatkuvasti käyttöä tai, jotka ovat historiallisesti arvokkaita. Seuraavassa listataan kirjastossa pysyvästi säilytettävät aineistot:

Lehdet:

- korkeakoulun tutkimukselle ja opetukselle keskeiset lehdet
- tekniikan ja perusluonnontieteiden alan tieteelliset lehdet pitkinä aikasarjoina
- kotimaiset tieteelliset tekniikan alan lehdet
- kirjaston TENTTU- järjestelmän Tali- tietokantaan referoidut lehdet
- muut TKK:n kannalta keskeiset lehdet

Sarjajulkaisut:

- pitkät sarjat tekniikasta ja lähialoilta
- TKK:n raporttisarjat (ks. kappale 4.5 Arkistot)

Kirjat ja muut yksittäisteokset:

- tekniikan perusteokset
- korkeakoulun opetus- ja tutkimusalojen sekä lähialojen teokset, jotka täyttävät aineiston yleiset valintakriteerit
- TKK:n opettajien laatimista kurssikirjoista ensimmäinen ja viimeinen painos
- kotimaiset energia-alan julkaisut, jotka indeksoidaan kansainvälisiin tietokantoihin

Käsikirjasto:

- ajantasaiset käsikirjat ja hakuteokset
- tekniikan alan keskeiset referaattijulkaisut (tilattu painettuna noin vuoteen 2000 asti)

Elektroniset aineistot:

- Kirjasto kehittää ja ylläpitää TKK:n elektronista julkaisuarkistoa (ks. kappale 4.5 Arkistot).

Osa kokoelmiin otettavasta materiaalista säilytetään vain määrääjän. Sellaisia ovat uutislehdet, tiedotteet, tilastolliset katsaukset, yritysten asiakas- ja henkilöstölehdet, järjestölehdet ja ammattiliittojen lehdet, joita säilytetään yhdestä viiteen vuoteen. Uusin painos säilytetään muiden korkeakoulujen opinto-oppaista, tuoteluetteloista ja osto-oppaista, tutkimusluetteloista ja joistakin hakemistoista.

Korkeakoulun opiskelijoiden, tutkijoiden ja muun henkilökunnan sekä ulkopuolisten asiakkaiden tiedontarpeita tyydyttävät myös erilliskirjastojen pääosiltaan kaikkien lainattavissa olevat kokoelmat. Pääkirjasto hankkii kokoelmiinsa julkaisuja, jotka ovat monialaisia tai palvelevat suurta osaa asiakaskunnasta. Eri tutkimusalojen syvälinen kirjallisuus hankitaan lähinnä korkeakoulun muissa kirjastoissa ja projekteissa. Pääkirjasto välttää hankinnoissaan perusteetonta päällekkäisyyttä muiden TKK:n kirjastojen kokoelmien kanssa. Elektronisten aineistojen hankinta ja ylläpito pyritään keskittämään pääkirjastoon.

Tavoitteena yhteistyössä ja työnjaossa muiden TKK:n kirjastojen kanssa on resurssien ja asiantuntemuksen järjestyvä käyttö sekä aineistojen saatavuuden turvaaminen. Pääkirjasto tiedottaa hankinta-asioista erilliskirjastojen työntekijöille, jotka puolestaan lähettävät tietoja tarpeellisista aineistoista ja ehdotuksia yhteishankinnoiksi. Tietoja vaihdetaan myös niiden erilliskirjastojen neuvottelukuntien kokouksissa, joissa pääkirjastolla on edustus.

Kirjasto osallistuu aktiivisesti kansalliseen kirjastoyhteistyöhön, muun muassa Kansallisen elektronisen kirjaston, FinELibin, työskentelyyn, samoin muihin hankkeisiin, jotka edistävät yhteistyötä kokoelmien kehittämisessä ja sijoittelussa sekä valtakunnallista yhteiskäyttöä. Aineistoyhteistyötä tehdään tarvittaessa muiden suomalaisten ja myös pohjoismaisten teknillisten yliopistokirjastojen kanssa. Elektronisten aineistojen hankkimiseksi selvittää erilaisia konsortiovaihtoehtoja.

4.2 Aineistojen valinta ja hankinta

Aineistojen valintaa koordinoi ja käytännön hankintaa hoitaa kirjaston hankintatoimisto. Toimiston suorittaman julkaisutuotannon seurannan lisäksi hankintaesityksiä pyydetään TKK:n opettajilta ja tutkijoilta, muilta kirjaston työntekijöiltä ja erilliskirjastojen virkailijoilta.

Suurin osa aineistobudjetista käytetään lehtien ja tietokantojen hankintaan. Vuoropuhelu käyttäjien kanssa on aikakauslehtien valinnassa oleellista. Suurten lehtipakettien, tietokantojen ja muiden elektronisten aineistojen hankinta tapahtuu sekä FinELib -konsortioina että muita kanavia käyttäen.

Kirjojen ja muiden yksittäisjulkaisujen ostopäätökset tehdään hankintaehdotuksista, kustantajien luetteloista ja seuraamalla teknillisen alan ajankohtaisia aiheita. Erilliskirjastojen kokoelmia seurataan päällekkäisten hankintojen välttämiseksi. Valinnan apuna käytetään kirjallisuusarvioiteja sekä asiantuntija-arvioita. Kurssikirjallisuutta seurataan opetusohjelman ja kurssien www-sivujen avulla. Korkeakoulun omat julkaisut hankitaan kattavasti kirjaston kokoelmiin.

Korkeakoulun henkilökuntaa ja opiskelijoita kanssa kannustetaan antamaan arvokasta asiantuntemustaan kokoelmien kehittämiseksi, kertomaan oppi- ja tutkimusalansa tarpeista ja tekemään esityksiä pääkirjastoon hankittavista aineistoista.

Edellä mainitut yleisperiaatteet huomioiden aineiston valinnassa käytetään alla mainittuja kriteereitä, joiden painoarvo riippuu julkaisutyypistä, aihealueesta ja käytettävissä olevista resursseista.

Aineistojen yhteiset valintakriteerit:

- tieteellinen taso ja laatu
- sisältö ja kate
- tiedon ajantasaisuus ja paikkansapitävyys (tarkkuus)
- kustantaja, julkaisija
- aiheen ajanmukaisuus, pysyvä arvo
- aiheen laajuus ja syvyys, moni- tai poikkitieteellisyys
- aihealueen vahvuus nykyykokoelmissa, täydentääkö nykyisiä kokoelmia, onko painopistealueelta, onko päällekkäinen
- kieli: ensisijaisesti suomen-, ruotsin- ja englanninkielistä aineistoa
- maantieteellinen alkuperä
- julkaisutyyppi (kirja, väitöskirja, ilmaislehti ...)
- hinta verrattuna toiseen vastaavaan julkaisuun tai tuotteeseen

Lehdet:

- lehdet hankitaan elektronisena aina kun se on mahdollista
- oltava käyttöä useammalle korkeakoulun laitokselle
- monialaisuus
- lehtisarjan ajallinen kattavuus TKK:lla (saatavuus TKK:lla)
- lehden saatavuus Suomessa
- hinta
- lisenssiehdot
- käyttäjätunnistus, IP-osoitetunnistus (ei käyttäjätunnuksia)
- käyttöoikeus, etäkäyttö, saatavuus/viiveet, omistus, kaukopalvelu, pitkäaikaiskäyttö
- käyttöliittymä, käytön helppous, käytettävyyys yleisimmillä selaimilla
- luotettavuus ja toimintavarmuus (toimittaja)
- käyttäjäkoulutus ja asiakastuki
- käyttötilastojen saatavuus
- koekäyttömahdollisuus

Kirjat:

- ei yli 3 vuotta vanhoja, ellei ole vahvat perustelut, esim. selvä puute kokoelmissa
- uusien painos, ellei vanhemman hankkimiseen ole erityisiä perusteita
- uusintapainoksissa katsotaan miten paljon teos on muuttunut
- saatavuus TKK:lla; erilliskirjastoissa lainattavana olevia vain, jos niitä toivotaan ja niistä on paljon varauksia
- saatavuus Suomessa
- kurssikirjat hankitaan aina; yksi (1) lukusalikappale ja kaksi (2) lainakappaletta. Poikkeuksia tehdään kurssin suuruuden ja kirjojen varaustilanteen mukaan.
- kirjoja hankitaan sekä painettuina että elektronisina

Hakuteokset:

- vrt. edellä
- oltava käyttöä useammalle korkeakoulun laitokselle
- hakuteoksia hankitaan sekä painettuina että elektronisina. Elektroniset hakuteokset valtaavat alaa hyvien hakuominaisuuksiensa ja käyttömukavuutensa ansiosta.

Kirjaston kokoelmiin ei sisällytetä seuraavia julkaisutyyppisiä. Tätä tarkempia rajoituksia voidaan käyttää eri julkaisumuodoille ja aihealueille.

- harrastekirjallisuus
- koulukirjat
- kotimaiset ja ulkomaiset väitöskirjat, ei kerätä systemaattisesti
- CD-ROMit pääasiallisesti vain liitteinä
- kartat, valokuvat, diakuvat, piirroukset vain liitteinä
- vuosi- ja toimintakertomukset valikoiden
- eripainokset
- mainos- ja kaupallinen aineisto
- pienpainatteet
- erikoisformaattit (esim. Beta)
- valtiopäiväasiakirjat
- arkistot, käsikirjoitukset.

4.3 Maksuttoman aineiston liittäminen kokoelmiin

Maksutonta painettua aineistoa otetaan kokoelmiin samojen kriteereiden perusteella kuin maksullistakin.

Elektronista kokoelmaa on mahdollista täydentää valikoimalla tieteellisiä mahdollisimman vakiintuneita laadukkaita vapaassa verkkojakelussa olevia aineistoja kuten tiedeyhteisöjen ja perinteisten kustannustalojen Open Access -lehtiä, monenlaisia tietokantoja ja verkkopalveluita, jopa tutkijoiden itse arkistoitavia aineistoja. Valitun aineiston tulee olla tiedeyhteisön käyttämää ja suosittelemaa. Vaikka aineistot ovat maksuttomia, niiden valitseminen ja hallinnointi vie resursseja.

Alan vertaisarvioituista tieteellisistä verkkolehdistä Open Access -lehdistä valitaan asiakkaiden käyttöön lehtiä samoin perustein kuin ostettuja verkkolehtiä ja sellaisten Open Access-palveluiden lehtiä, joista kirjastolla on julkaisumaksuja koskeva voimassaoleva sopimus.

4.4 Lahjoitukset

Kirjasto vastaanottaa sellaisia kirja-, lehti- ja muita tietoaaineistolahjoituksia, jotka täydentävät tai korvaavat nykyisiä kokoelmia. Erityisen tervetulleita ovat ajankohtaiset, hyväkuntoiset julkaisut, jotka tukevat nykyopetusta ja -tutkimusta. Lahjoittajia pyydetään ottamaan yhteyttä hankintatoimistoon. Suuret lahjoitukset hyväksyy ylikirjastonhoitaja. Erilliskirjastojen aineistojen liittämisestä pääkirjaston kokoelmiin on olemassa erilliset ohjeet.

Lahjoitettu aineisto on kirjaston omaisuutta ja kirjasto päättää, mitä siitä ja missä aikataulussa liitetään kokoelmiin. Valintakriteerit lahjoitusten ottamiselle kokoelmiin ovat samat kuin ostetun ja maksuttoman aineiston. Julkaisut, joita ei liitetä kokoelmiin, lähetetään ensisijaisesti Kuopioon Varastokirjastoon.

Tieteellisen kirjallisuuden vaihtokeskus lähettää kirjastolle ulkomaisia tekniikan ja luonnontieteiden alan kausijulkaisuja. Julkaisuja otetaan vastaan, jos ne täyttävät kirjaston aineiston valintakriteerit.

4.5 Arkistot

Kirjasto toimii Teknillisen korkeakoulun julkaisuarkistona sekä painetun että elektronisen aineiston osalta. Arkistoon kerätään seuraavia Teknillisen korkeakoulun aineistoja:

- väitöskirjat
- diplomi- ja lisensiaatintöitä vuosilta 1900 – 1980. Uudemmat diplomi- ja lisensiaatintyöt säilytetään pääosin tiedekunnissa.
- kandidaatintyöt säilytetään vain elektronisessa muodossa
- toimintakertomukset ja opetusohjelmat
- painettuja julkaisuja, lähinnä sarjajulkaisuja
- Teknillistä korkeakoulua ja tekniikan opetusta Suomessa käsittelevät teokset
- Korkeakoulun tutkijoiden ja opettajien kirjoittamat teokset

Arkistoon on myös sijoitettu INSKOn (Insinöörijärjestöjen koulutuskeskus) julkaisut.

4.6 Kokoelmien huolto

Kokoelmien huolto on sekä aineiston esillepanosta, järjestyksestä ja fyysisestä kunnosta huolehtimista että kokoelmien arviointia ja karsintaa. Kokoelmia on karsittava, koska kirjaston paradigma on muuttunut. Kirjastoon hankitun painetun aineiston rinnalle ovat tulleet elektroniset julkaisut ja erilaiset aineistonvälityspalvelut. Aikaisemmin hankittiin ja vastaanotettiin lähes kaikki mahdollinen tekniikan alan aineisto kirjaston kokoelmiin. Nyt aineistoa joudutaan karsimaan ja keskittymään olennaisiin julkaisuihin, jotta kalliit tilat tulisivat järkevästi käytetyiksi.

Kokoelmien systemaattinen karsiminen on aineistojen läpikäymistä ja arviointia, jolla kirjaston kokoelmat pidetään ajantasaisina ja asiakkaiden muuttuvia tarpeita vastaavina, helposti käytettävänä ja hyvässä kunnossa. Myös tilanpuutteen takia poistoja ja siirtoja on tehtävä. Rajoitetun ajan säilytettäviä julkaisuja poistetaan säännöllisesti. Karsimisen ohella kirjastossa tehdään siirtoja esimerkiksi lainattavasta avokokoelmasta vähemmän kysytyjen julkaisujen varastoon. Vähän käytetyn ja huonokuntoisen materiaalin tarkkailu on jatkuvaa työtä, jota tehdään mm. asiakaspalvelussa aineiston käyttöön antamisen ja hyllytyksen yhteydessä. Karsintaa tehdään myös suurempien kokoelmaoperaatioiden kuten kokoelmien yhdistämisen ja uudelleensijoittelun yhteydessä.

Kokoelmia karsitaan aineistojen ominaisuuksien ja käytön perusteella seuraavasti:

Aikakauslehdet:

- tietyn ajan säilytettävät lehdet ja muut kausijulkaisut (1-5 viimeistä vuotta)
- vain hyvin lyhyen ajan tulleet lehdet
- TKK:n opetus- tai tutkimusalaan kuulumattomat
- ajankohtaisuutensa menettäneet kuten esimerkiksi jotkut atk-alan lehdet
- vähän käytetyt
- harvinaisilla kielillä julkaistut

Sarjajulkaisut:

- kaksoiskappaleet, joita ei enää käytetä ja harkiten yksittäisiä raportteja

Muut kausijulkaisut:

- vain uusien painosten säilytetään (esim. muiden korkeakoulujen opinto-oppaat, ei 5 vuotta vanhempia)

Kirjat:

- lainattavat monografiat (B-kirjat), joita ei ole lainattu viiteen vuoteen joko siirretään suljettuun varastoon tai poistetaan
- sisällöltään vanhentuneet (eri tieteenalat ja aiheet vanhentuvat eri nopeudella)
- TKK:n opetus- tai tutkimusalaan kuulumattomat
- kurssikirjoista poistetaan vanhempia painoksia, jos niille ei ole kysyntää tai ne ovat loppuun kuluneita. Kurssikirjat tarkastetaan vuosittain.

Hakuteokset:

- uusimmat painokset säilytetään hakuteoskokoelmassa, vanhemmat siirretään lainattaviin tai poistetaan
- ajankohtaisuutensa menettäneet (esim. sanastot, tutkimusluettelot jne.)

Avokokoelmasta poistetuista lainattavista monografioista (B-kirjat) tekniikan ja luonnontieteiden alan kirjoista sijoitetaan yksi kappale kirjaston suljetun varaston lainattavaan kokoelmaan (Kel-kirjat). Kaksoiskappaleet ja muiden alojen monografiat lähetetään Varastokirjastoon Kuopioon tai myydään kirjaston kirpputorilla. Myös poistettavat aikakauslehdet lähetetään Varastokirjastoon, jos ne täyttävät sen vastaanottokriteerit. Muussa tapauksessa ne laitetaan paperinkeräykseen. Varastokirjastoon lähetetty aineisto on saatavissa kaukolainoina tai artikkelikopioina.

Kadonneet ja hyvin huonokuntoiset kappaleet teoksista voidaan korvata, jos ne ovat vielä relevantteja ja niille on käyttöä. Tilalle hankitaan vastaavia julkaisuja tai samanaiheisia täsmällisempää tai ajantasaisempaa tietoa sisältäviä julkaisuja. Huonokuntoisia julkaisuja myös korjataan mahdollisuuksien mukaan. Erityisesti korjataan vaikeasti korvattavaa aineistoa kuten esim. loppuunmyydyt ja arvokkaat julkaisut. Ajankohtaiset kadonneet tai hajonneet kurssikirjat korvataan uusimmalla painoksella. Lehtien kuluneita ja puuttuvia numeroita ja vuosikertoja täydennetään lahjoituksista, samoin kirjakokoelmaa.

5 Kokoelmapolitiikan ylläpito

Kokoelmapolitiikka tarkistetaan vuosittain ja sitä päivitetään tarvittaessa useamminkin. Toimeenpanosta ja toteutuksesta päättää kirjaston johtoryhmä. Poliitiikan lisäksi laaditaan suunnitelmia ja työohjeita, jotta periaatteet saadaan toteutumaan myös käytännössä.

23.1.2008